

ну за рівня офіційно зареєстрованого безробіття 5,9 % на 1 червня 2006 р. За результатами соціологічного дослідження означений показник становить 38,4 %;

- дослідження виявило, що найбільш ураженою безробіттям верствою населення є молодь. До пріоритетних завдань належить проведення невідкладних заходів активної політики зайнятості;
- за результатами дослідження, особливо критичний стан у Львівській області мають промисловість та сільське господарство, де безробіття набуло застійного, тривалого характеру. Одним із варіантів виходу з такої ситуації є вкладення коштів у розвиток і оновлення заводів і фабрик, які не працюють, а також створення служб зайнятості в сільській місцевості;
- низький рівень заробітної плати у народному господарстві, нерегулярна її виплата або й невивплата послаблюють мотивацію і стимули до праці, зменшують бажання опитуваних до підвищення свого фахового рівня або оволодіння новою професією;
- пропонуване дослідження обґрунтовує потребу створення такого механізму регулювання ринку в Україні, який би міг гнучко і динамічно реагувати на зміни ситуації, що відбуваються на ринку праці, ефективно діяти в умовах загрози масового безробіття [2].

Література

1. Україна: аспекти праці. – 2001, № 1. – С. 7-12.
2. Статистичний щорічник, Львівська область 2006 р. – Львівське обласне управління статистики, 2006 р.
3. Україна: аспекти праці. – 2006, № 6. – С. 3-12.

УДК 330.342:167.1 Проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук; доц. О.С. Вербова, канд. екон. наук; доц. Т.О. Коропецька, канд. екон. наук – Львівська КА; доц. Г.С. Третяк, канд. екон. наук – Львівський регіональний ін-ут державного управління УАДУ при Президентові України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ У ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Проаналізовано фактори, що визначають формування та зміну рівня дерегулювальної ефективності і дерегулювальної еластичності економічних систем перехідного типу. Обґрунтовано основні принципи формування та здійснення дерегулювальної політики держави. Визначено залежність дерегулювальної еластичності від таких факторів як регулювальний, формаційний, ринковий, функціональний типи систем і фактору часу.

Prof. G.I. Bashnyanyn; assoc. prof. O.S. Verbova; assoc. prof. T.O. Koropetska – L'viv commercial academy; assoc. prof. G.S. Tretyak – Lviv regional institute of the State management UASM beside President of Ukraine

The methodological principles analyses effectiveness of the deregulation economical systems in transitive economics

It is analyses factories that are determine forming and change the equal of deregulation effectiveness and deregulation elasticity the economical systems of transition type.

In this dissertation determine the general principles of forming and realizing the deregulation politics of state. In this dissertation proves the general principles of forming and realization deregulation politics of state. It is determines the dependence of the deregulation elasticity from such factories as regulational, formulational, market, functional types systems and the factor of time.

I. Вступ

У сучасній економічній літературі поширеним є твердження про те, що дерегулювання економічних процесів супроводжується підвищенням рівня ефективності функціонування як економіки загалом, так і її окремих елементів чи систем. У зв'язку з цим виникає як практична, так і теоретична проблема виміру ефективності дерегулювальних процесів у економіці і виявлення тих об'єктивних меж, в яких ці процеси є ефективними, а за якими – вони є низькоефективними, або навіть зовсім неефективними. Цим і обумовлюється актуальність теми нашого дослідження, в якому ставиться завдання визначити основні методологічні підходи до метрологічного визначення рівня ефективності дерегулювання економічних процесів у економіках перехідного типу.

У західній економічній літературі проблема метрологічного (кількісного) аналізу ефективності дерегулювання економічних процесів аналізується переважно з позицій розвиненої ринкової економіки. На основі цього усталеним є загальний висновок про те, що дерегулювання здебільшого позитивно впливає на економіку чи окремі її сегменти. В сучасній українській економічній літературі проблема ефективності дерегулювальних процесів залишається малодослідженою. Зокрема, не існує жодної фундаментальної праці, в якій би вона аналізувалася в контексті становлення та розвитку перехідної економіки. Здебільшого згадана проблема аналізується абстрактно, або на матеріалі так званих зрілих чи розвинених економічних систем. В нашому дослідженні ми ставимо собі за мету дослідити проблему ефективності дерегулювальних процесів у перехідних економіках, які формуються і розвиваються в напрямі становлення та розвитку змішаних систем, тобто ринково-державних та державно-ринкових систем.

Це дослідження відрізняється від аналогічних як у зарубіжній, так і вітчизняній економічній літературі як минулого, так і сучасного етапу розвитку економічної науки.

По-перше, ми прагнемо проблему ефективності дерегулювання економічних процесів дослідити з суто метрологічних позицій, тобто з позицій вияву прийомів і методів визначення характеру, типу, виду і загального рівня впливу процесів дерегулювання на економічну ефективність функціонування тих чи інших економічних систем. Метрологічний аналіз проблеми ефективності дерегулювання здійснюється в роботі на методологічному рівні. Нас не стільки цікавить виявити конкретний рівень впливу дерегулювання на економічну ефективність функціонування певних господарських систем, скільки виявити характер, тип чи вид цього впливу. Метрологічний аналіз ми здійснюємо на загальному, а не спеціальному рівні, тобто у площині формування так званої загальної, а не спеціальної теорії виміру ефективності дерегулювання економічних процесів.

По-друге, проблема ефективності дерегулювальних процесів аналізується в контексті становлення та розвитку змішаної економічної системи, тобто через призму того, як дерегулювання впливає на економічну ефективність функціонування перехідної, а не розвиненої чи класичної ринкової економіки. Ми здійснюємо науковий аналіз в напрямі формування перехідної теорії метрологічного відображення ефективності процесів дерегулювання в тих чи інших економічних системах. Дослідження обмежене рамками формування перехідної загальної економічної метрології, а не розвиненої і спеціальної, як це найчастіше описано в сучасній зарубіжній економічній літературі з цієї проблематики.

І, нарешті, третьою особливістю статті є те, що ми досліджуємо вплив процесів дерегулювання на абстрактні економічні системи (як макроекономічні, так і мікроекономічні), а не на конкретні галузі чи сфери національної економіки перехідного типу. Ця особливість надає дослідженню методологічного характеру. У центрі нашого аналізу – проблеми методологічного спрямування, визнання тих чи інших методологічних підходів до метрологічного відображення характеру впливу процесів дерегулювання на ефективність функціонування абстрактних економічних систем. Ми прагнемо йти шляхом виявлення і вивчення методологічних підходів до метрологічного аналізу проблем формування і зміни такого результуючого параметра господарської діяльності як дерегулювальна ефективність функціонування економічних систем.

Всі три вказані вище особливості цього дослідження в своїй сукупності дають підстави охарактеризувати його як політико-економічне, а не конкретно-економічне. Як політико-економічне дослідження, воно, по-перше, має загальний, по-друге, методологічний, по-третє, абстрактний характер. У ньому ми прагнемо виявити загальні методологічні підходи до метрологічного відображення характеру формування та зміни такого результуючого параметра як дерегулювальна ефективність абстрактних економічних систем перехідного типу.

II. Постановка завдання

Метою нашої статті є виявлення загальних методологічних підходів до метрологічного відображення характеру впливу процесів дерегулювання на економічну ефективність функціонування абстрактних господарських систем (як макроекономічних, так і мікроекономічних) і на цій підставі розроблення основних елементів загальної теорії економічного виміру такого параметра як дерегулювальна ефективність.

III. Результати

Важливою особливістю дослідження методологічних засад аналізу ефективності дерегулювання економічних систем є те, що проблема дерегулювальної ефективності і дерегулювальної еластичності економічних систем досліджується у площині абстрактних систем, безвідносно до рівня їх функціонування, тобто розв'язуються два основних завдання. По-перше, виявити, як дерегулювання впливає на ефективність функціонування економічних систем

взагалі. І, по-друге, як ці абстрактні економічні системи реагують на зміну інтенсивності розвитку дерегулювальних процесів, тобто якою за загальним характером чи типом дерегулювальною еластичністю вони володіють [1-9].

Розв'язання цих двох фундаментальних завдань дало змогу вийти на більш конкретний рівень аналізу, а саме, дослідити вплив дерегулювання не на абстрактні економічні системи, а на економічні системи, по-перше, перехідного типу, а, по-друге, різних рівнів їх функціонування та розвитку – макро- і мікроекономічного.

Дерегулювання – це процес часткового чи повного зниження рівня регулювання тими чи іншими методами. Отже, можна умовно виділити, по-перше, часткове, по-друге, повне дерегулювання економічних систем. Вплив дерегулювання на ефективність функціонування економічних систем в різних школах політичної економії оцінюється по-різному [1-6]. Науковий аналіз оцінки дерегулювальних процесів у науковій економічній літературі дав змогу виділити чотири його (дерегулювання) інтерпретації. У класичній і сучасній неокласичній економічній теорії дерегулювання оцінюється здебільшого позитивно, тобто як таке, за якого формуються позитивні дерегулювальні ефекти. Така концепція у статті кваліфікована як ліберально-консервативна. В неокласичній і частково кейнсіанській концепціях економічної теорії дерегулювання розглядається як такий економічний процес, що здебільшого негативно впливає на ефективність функціонування економічних систем. Соціал-демократичну концепцію дерегулювання не можна трактувати однозначно, бо дерегулювання в дійсності по-різному впливає на ефективність економічних систем, і характер цього впливу значною мірою залежить від типу регульованих систем. Прихильники сучасної кейнсіанської економічної теорії займають найбільш зважені позиції в оцінці результативності дерегулювальних процесів, оскільки вважають, що вони впливають на економіку і позитивно, і негативно. В нашому дослідженні така оцінка ефективності дерегулювальних процесів позначається як центристська (такий підхід є найхарактернішим для сучасної, особливо західної економічної літератури). Особливу позицію в оцінці дерегулювальних процесів посідає марксистська політична економія і особливо неомарксистська версія. Для марксистської інтерпретації ефективності дерегулювальних процесів характерне повне заперечення їх позитивної ролі, оскільки вважається, що вони тільки (або переважно) негативно впливають на ефективність функціонування економіки. На основі зіставлення і аналізу окреслених вище чотирьох концепцій дерегулювальних процесів у роботі формулюється висновок, що вони є адекватними, але лише за певних умов. Залежно від характеру регульованих систем, а цілої низки інших факторів дерегулювання може впливати на результативність функціонування певних систем потрібно: по-перше, позитивно, по-друге, негативно, по-третє, може бути нейтральною щодо такого параметра як економічна ефективність.

Вплив дерегулювання на результативність функціонування економічних систем повинен також досліджуватися з позицій функціонально-системного типу цих систем (мікроекономічної – мезоекономічної – макроекономічної).

ної), тобто з позицій впливу цих процесів на, по-перше, моносистему, по-друге, метасистему, по-третє, гіперметасистему їх реалізації. Деретулювання, як правило, позитивно впливає на функціонування мікроекономічних систем. Однак з позицій мезоекономічного і макроекономічного деретулювальних ефектів деретулювальні процеси можуть мати і негативну оцінку або (в окремих випадках) нейтральну. Державна деретулювальна політика повинна виходити із пріоритетності найвищого рівня функціонування економіки при оцінці ефективності деретулювальних процесів, тобто деретулювання має здійснюватися навіть тоді, коли мікроекономічний ефект є негативним, але зате мезоекономічні і особливо макроекономічні ефекти є позитивними.

У теоретичному аналізі проблем ефективності деретулювальних процесів важливе місце займає проблема їх типологізації. В роботі вона здійснена з двох позицій: по-перше, з огляду на інтенсивність розвитку деретулювальних процесів і, по-друге, з огляду на ринкову сферу їх реалізації. З позицій інтенсивності розвитку деретулювальних процесів вирізняються такі типи деретулювання: тотальне деретулювання, яке зводиться до повного усунення будь-якого регулювання і притаманне для конкурентного (або гіпорегульованого) сектора національної економіки; гіпердеретулювання, яке означає значне зниження рівня регулювання і найчастіше "застосовується" в квазіконкурентному (чи квазірегульованому) секторі національної економіки; квазідеретулювання, яке полягає у помірному зниженні рівня регулювання в квазімонополістичному (жорстко регульованому) секторі економіки; гіподеретулювання, для якого характерним є незначне зниження рівня регулювання і що найчастіше застосовується в монополістичному (гіперрегульованому) секторі економіки.

Державна політика деретулювання повинна полягати в такому. Чим конкурентнішою є та чи інша економічна система, тим інтенсивнішими повинні бути деретулювальні процеси, тобто тим значнішим повинно бути деретулювання. В конкурентному секторі економіки значне деретулювання економічних систем супроводжується формуванням позитивних мікро-, мезо- і макроекономічних деретулювальних ефектів. І навпаки, чим монополізованою є економічна система, тим слабкішим за інтенсивністю повинно бути їх деретулювання. Надмірне деретулювання монополізованого сектора економіки може призвести до формування негативних мезоекономічних і макроекономічних деретулювальних ефектів.

Стосовно ринкових сфер здійснення деретулювальних процесів у роботі виділяються такі типи деретулювання. По-перше, це деретулювання цін на продукти, яке полягає в частковому чи повному наближенні фактичних ринкових цін до рівня рівноважних. Внаслідок такого деретулювання повністю або частково усувається недостатній розподіл ресурсів у продуктову сферу національної мікроекономічної системи. По-друге, це деретулювання цін на ресурси, яке також призводить до того, що фактичні ринкові ціни частково або повністю наближуються до рівня рівноважних цін. Основним ефектом такого деретулювання є те, що воно повністю або частково усуває надмірний розподіл ресурсів в ресурсну сферу національної мікроекономічної системи.

По-третє, це дерегулювання цін фінансових активів (наприклад, акцій), яке полягає в тому, що фактичні ціни наближуються до рівня рівноважних цін, що повністю або частково усуває диспропорції в розподілі фінансових активів. По-четверте, це дерегулювання ціни грошей, за якого держава діє таким чином, що фактична процентна ставка повністю або частково наближується до рівня рівноважної, що повністю або частково усуває диспропорції в розподілі грошових доходів. По-п'яте, це соціально-економічне (чи, як частіше його позначають в економічній літературі, соціальне) дерегулювання, яке повністю або частково ліквідує дефекти соціального регулювання, і за своїм характером є позаринковим, оскільки охоплює сферою свого впливу виробничу систему національної економіки. Із указаних п'яти типів дерегулювання автор у роботі аналізує перший тип – дерегулювання цін на продукти, тобто об'єктом його досліджень є продуктова сфера національної економіки.

Вивчення основних факторів, які впливають на результативність дерегулювальних процесів, дає змогу сформулювати в найзагальнішому вигляді загальну та часткові функції дерегулювання, що має важливе методологічне значення для дослідження проблеми ефективності цих процесів. Ми виокремлюємо такі фактори дерегулювальної ефективності. По-перше, це регулювальний тип систем. Чим сильніше є регульованою економічна система, тим інтенсивнішою може бути її дерегулювання і тим результативнішою вона є за своєю ефективністю. По-друге, це формаційний тип систем (суспільні -квазі-суспільні – квазіприватні – приватні системи). Різні формаційні типи систем по-різному реагують на дерегулювальні процеси – одні сильніше, інші – слабкіше, треті є нейтральними чи більш-менш нейтральними до них. По-третє, це ринковий тип систем (конкурентні – квазіконкурентні – квазімонополістичні – монополістичні системи). Мікроекономічні дерегулювальні ефекти здебільшого не залежать від ринкового типу систем, такі системи позитивно реагують на посилення дерегулювання. Однак мезо- і особливо макроекономічні дерегулювальні ефекти є виразно детермінованими ринковим типом системи. Дерегулювання високо монополізованих систем супроводжується формуванням позитивних мікроекономічних дерегулювальних ефектів, проте мезо- та макроекономічні дерегулювальні ефекти можуть бути і найчастіше є негативними. По-четверте, це функціонально-формаційний тип систем (економічна – соціальна – духовна сфери господарських систем). Дуже часто дерегулювання супроводжується формуванням позитивного економічного дерегулювального ефекту, проте соціальні чи духовні дерегулювальні ефекти можуть бути негативними. Тому при оцінці ефективності дерегулювальних процесів потрібно брати до уваги інтегральний дерегулювальний ефект, який виступає як єдність економічного, соціального і духовного ефектів. І, нарешті, по-п'яте, ефективність дерегулювальних процесів може детермінуватися також і фактором часу (тобто тривалістю ринкового періоду). Дерегулювання спричинює різні за характером і величиною поточні (в короткотривалому ринковому періоді), віддалені (в довготривалому ринковому періоді) і гіпервіддалені (в гіпердовготривалому ринковому періоді) дерегулювальні ефекти. Поточні дефекти дерегулювання можуть бути позитивними, а віддалені чи гі-

перевіддані негативними, чи навпаки. Окрім того, при оцінці результативності дерегулювальних процесів потрібно брати до уваги інтегральну динамічну їх ефективність, яка виступає як певна єдність функціональної, динамічної і гіпердинамічної ефективності.

На підставі виявлення окреслених вище факторів можна сформулювати загальну функцію дерегулювання, в якій залежною змінною виступає ефективність дерегулювання (або дерегулювальний ефект), а незалежними змінними – перераховані вище фактори впливу на інтенсивність дерегулювання. Всезагальна функція дерегулювання (див. рис. 1) може бути

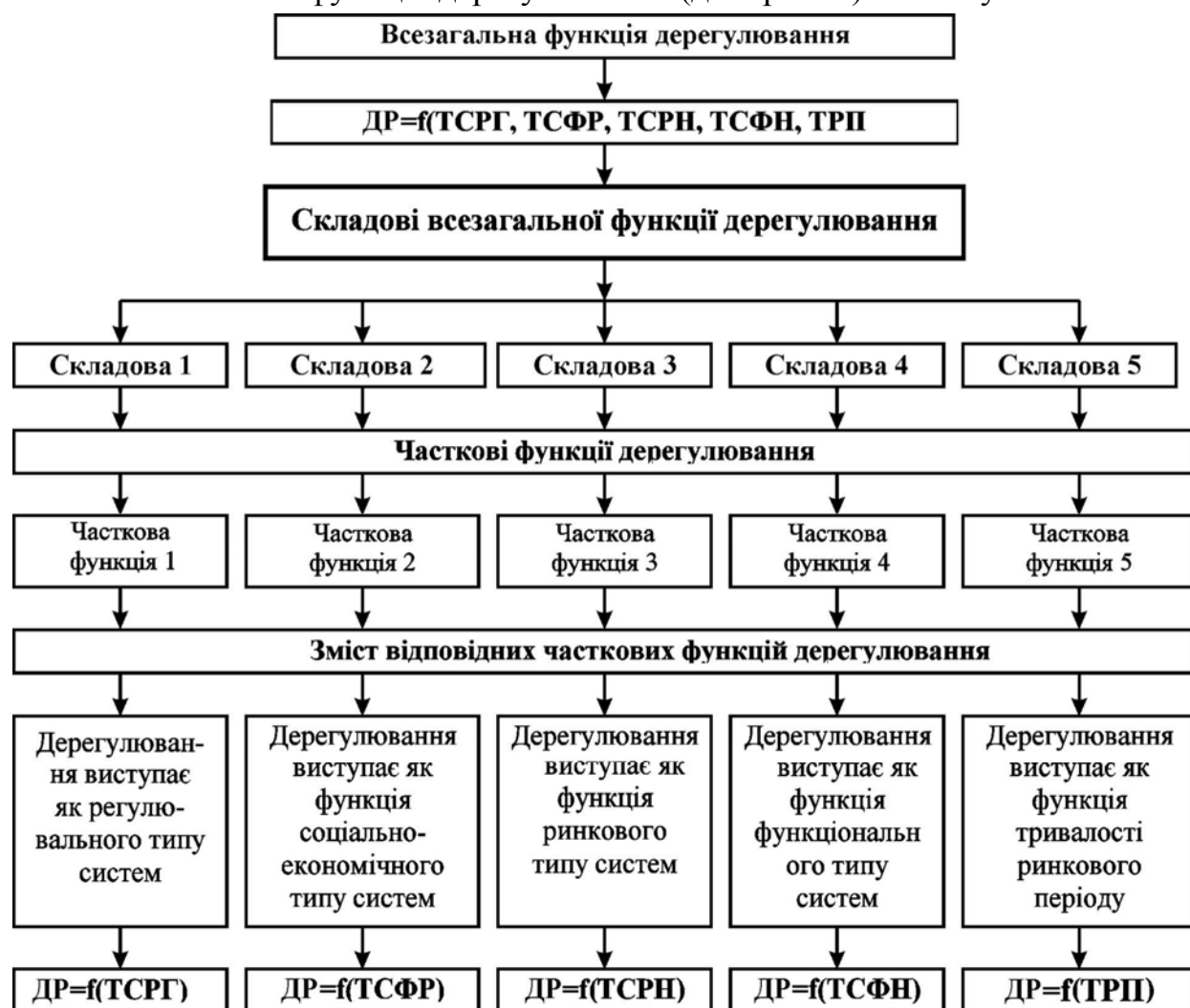

Рис. 1. Структура всезагальної функції дерегулювання економічних систем

"розкладена" на часткові функції, кожна з яких віддзеркалює функціональну залежність між ефектами, спричиненими дерегулюванням, і відповідним фактором впливу, який виступає як незалежна змінна. Деретулювальна ефективність виступає як один із факторів формування та зміни інтегрального (загального) рівня функціонування економічних систем і зображує залежність їх економічної ефективності від ступеня дерегулювання. З суто методологічних позицій вона визначається як співвідношення диференціальних (приростних) величин економічного ефекту і дерегулювання. Ця залежність становить основний зміст загальної формули дерегулювальної ефективності, яка вказує на те, на скільки змінюється економічна ефективність функціону-

вання господарських систем при зміні рівня їх дерегуляції на одиницю (чи на певну іншу величину). В теоретичному аналізі проблем дерегулювання може досліджуватись подвійно: по-перше, як фактор формування і, по-друге, як фактор зміни рівня економічної ефективності функціонування певних господарських систем. У першому випадку вона формує графік економічної ефективності, а в другому – зміщує його вгору або вниз залежно від характеру (позитивного чи негативного) впливу. Якщо дерегулювання розглядається як фактор формування економічної ефективності, то в цьому випадку ми досліджуємо його чистий вплив (при елімінації інших факторів) на останню. У тому ж випадку, коли воно (дерегулювання) розглядається як фактор зміни економічної ефективності, ми досліджуємо валовий вплив вказаного процесу на вказаний економічний параметр.

У економічному аналізі дерегулювальна ефективність (вплив дерегулювання на економічну ефективність) зображується різними способами. По-перше, точковим, коли її визначають як співвідношення між зміною величини економічних (дерегулювальних) ефектів і зміною масштабів дерегулювання. На основі точкового зображення формується такий метрологічний тип дерегулювальної ефективності як точкова ДР-ефективність. Точкова ДР-ефективність може реалізовуватися у трьох варіантах – диференціальному (як співвідношення диференціальних, тобто приростних, величин відповідних параметрів – дерегулювального ефекту і масштабів дерегулювання), інтегральному (як співвідношення інтегральних, тобто загальних величин дерегулювального ефекту і масштабів дерегулювання) і змішаному (коли диференціальні величини дерегулювального ефекту зіставляються з загальними масштабами дерегулювання). По-друге, це так зване матричне (табличне чи векторне) зображення дерегулювальної ефективності, за яким вона – це список (вектор) значень змін ефективності при відповідних змінах масштабів дерегулювання. Матричне зображення також реалізовується (може реалізовуватись) у двох варіантах – прямому (коли певні значення дерегулювальної ефективності ставляться у відповідність з певними масштабами дерегулювання) і оберненому (коли масштаби дерегулювання ставляться у відповідність з певними значеннями величин дерегулювальної ефективності). По-третє, це графічне зображення дерегулювальної ефективності, за яким вона виступає як крива (графік), кожна точка якої вказує на зміну рівнів ефективності за відповідних змін масштабів дерегулювання. Графічне зображення дерегулювальної ефективності може реалізовуватися у трьох варіантах – інтегральному графічному, при якому ДР-ефективність є кривою, або графіком, кожна точка якої вказує на рівні ДР-ефективності при відповідних масштабах дерегулювання систем, апроксимованому інтегральному, коли ДР-ефективність уже розглядається як пряма, кожна точка якої вказує на рівні ДР-ефективності при відповідних масштабах дерегулювання систем, і диференціальному (за якого ДР-ефективність – це пряма чи крива, кожна точка якої вказує на диференціальні значення рівня ДР-ефективності при відповідних змінах масштабів дерегулювання систем). Диференціальне зображення ДР-ефективності може бути двояким – неапроксимованим (коли ДР-ефективність зображується у виг-

ляді кривої) і апроксимованим (коли вона зображується у вигляді "зламаної" прямої, яка має висхідну і низхідну ділянки). По-четверте, це динамічне зображення ДР-ефективності, за яким вона – це співвідношення між динамічним ефектом дерегулювання і масштабами останньої. На основі цього зображення формується такий особливий чи специфічний тип ДР-ефективності як динамічна ДР-ефективність. Вона може зображуватися, принаймні, чотирма способами чи методами (або варіантами), кожен із яких формує специфічний метрологічний тип динамічної ДР-ефективності: статичну ДР-ефективність як співвідношення поточного (даного, що формується в короткотривалому ринковому періоді) дерегулювального ефекту і масштабів дерегулювання, власне динамічну ДР-ефективність як співвідношення віддаленого (що формується в довготривалому ринковому періоді) дерегулювального ефекту і масштабів дерегулювання, гіпердинамічну ДР-ефективність як співвідношення гіпервіддаленого (що проявляє себе в гіпервіддаленому ринковому періоді) дерегулювального ефекту і масштабів дерегулювання, метагіпердинамічну (історичну) ДР-ефективність як співвідношення метагіпервіддаленого (що проявляє себе в метагіпервіддаленому ринковому періоді) дерегулювального ефекту і масштабів дерегулювання (поточних, даного періоду). Динамічна ДР-ефективність може визначатися у двох варіантах – з врахуванням чистого і валового дерегулювального ефекту. У першому варіанті дерегулювальні ефекти певного періоду часу зіставляються з поточними (даними) масштабами дерегулювання. У другому – дерегулювальний ефект "береться" з наростаючим підсумком (дерегулювальний ефект вищого порядку містить у собі як складову і дерегулювальний ефект нижчого порядку) і зіставляється з поточними масштабами дерегулювання. По-п'яте, це так зване формаційне представлення ДР-ефективності, коли вона розглядається як співвідношення між інтегральним ефектом від дерегулювання і її масштабами. Інтегральний ефект розглядається при цьому як сума чи єдність економічного, соціального і духовного дерегулювальних ефектів. На основі даного уявлення формується такий особливий метрологічний тип ДР-ефективності як формаційна ДР-ефективність. Вона може бути потрійною: власне економічною (яка відображує вплив дерегулювання на функціонування економічної сфери господарських систем), соціальною (що відображує вплив дерегулювання на ефективність функціонування соціальної сфери господарських систем) і духовною (яка вже відображує вплив дерегулювання на ефективність функціонування духовної сфери господарських систем). Кожен із указаних вище трьох формаційних (формаційно-метрологічних) типів ДР-ефективності може проявлятися у двох варіантах – з врахуванням чистого дерегулювального ефекту (коли зіставляються дерегулювальний ефект відповідного типу і масштаби дерегулювання), із врахуванням валового дерегулювального ефекту (коли зіставляються дерегулювальні ефекти, що формуються за принципом "наростаючого підсумку", тобто коли дерегулювальний ефект вищого рівня містить у собі дерегулювальний ефект нижчих рівнів з масштабами дерегулювання).

Дерегулювання макроекономічних систем перехідного типу призводить до зміни ефективності їх функціонування [3, 5, 7]. Воно зміщується в

той чи інший бік. На сучасному етапі ринкового реформування вітчизняної економіки дерегулювання національної макроекономічної системи призводить до зниження ефективності її функціонування. Однак таке зниження є сукупним наслідком дії не тільки дерегулювання, але й інших економічних і позаекономічних факторів. Тому ту зміну ефективності функціонування національної економіки, яка викликається разом з дерегулюванням і іншими факторами, можна кваліфікувати як номінальну, а відповідну дерегулювальну ефективність макроекономічного порядку – також як номінальну. Якщо від усіх інших факторів впливу на економічну ефективність функціонування національної економіки елімінуватися, то тоді ми реально (а не тільки номінально) можемо визначити вплив саме регулювання на національну економіку. Економічну ефективність, яка формується лише під впливом дерегулювального фактора, ми в роботі кваліфікували як реальну.

Номінальна і реальна дерегулювальна ефективність національної макроекономічної системи між собою збігаються лише тоді, коли спостерігається лише чиста екстенсифікація всіх економічних процесів. В умовах де-тенсивного чи інтенсивного економічного розвитку реальна і номінальна дерегулювальна ефективність між собою не сходяться.

Характер співвідношення між номінальною і реальною ефективністю дерегулювання залежить також і від так званої масштабної еластичності дерегулювальної ефективності, яка показує взаємозв'язок між масштабами дерегулювання і зміною величини дерегулювального ефекту. В умовах незначного (донормального) рівня дерегулювання ефекти є позитивними і зростаючими (бо позитивні дерегулювальні ефекти перевищують негативні). А за нормального (значного чи помірного) рівня дерегулювання позитивні і негативні ефекти дерегулювання зрівноважують один одного. Таке дерегулювання в роботі ми кваліфікуємо як нормальне чи зрівноважувальне. За його умов дерегулювальний ефект є нульовим, а загальний рівень економічної ефективності не зростає, а є стабільним. І, нарешті, коли масштаби дерегулювання є гіперзначними, позитивні дерегулювальні ефекти стають меншими від негативних і загальний рівень економічної ефективності функціонування певної економічної системи починає знижуватися.

Макроекономічна дерегулювальна ефективність детермінується не тільки масштабами дерегулювання, як це було виявлено в першому параграфі даного розділу, але й тривалістю ринкового періоду функціонування та аналізу національної економіки чи її окремих сегментів. У короткотривалому ринковому періоді макроекономічна дерегулювальна ефективність виступає як позитивна, вона зростає з тим чи іншим темпом, а тому її можна кваліфікувати як ефективне дерегулювання. В умовах ефективного дерегулювання рівень економічної ефективності функціонування національної економіки (в його реальному, а не номінальному вимірі) повинен зростати. В Україні ефективне дерегулювання відбувалося в перші роки ринкового реформування вітчизняної економіки (1991-1993 рр.). Однак воно не супроводжувалось зростанням економічної ефективності функціонування економіки. Номінально ефективне дерегулювання було від'ємним (негативним, тобто фактично не ефективним, а дефективним), а реальне воно було позитивним (плюсовим).

IV. Висновки

Ефективне дерегулювання за своїм кількісним рівнем може бути трояким. По-перше, наднормальним (надодиничним, або гіперефективним), в умовах якого дерегулювальна ефективність є більшою від одиниці (надодиничною). По-друге, нормальним (одиничним, власне ефективним). Це тоді, коли дерегулювальна ефективність є рівною одиниці. По-третє, донормальним (доодиничним, квазіефективним), за якого відповідний коефіцієнт еластичності (ефективності від дерегулювання) є меншим від одиниці. Кількісний зв'язок між параметрами економічної ефективності національної економіки, з одного боку, і масштабами дерегулювання, з іншого, при наднормальному, нормальному і донормальному ефективному дерегулюванні є, відповідно, інтенсивним, екстенсивним і детенсивним.

Ефективне макроекономічне дерегулювання (або короткотривале макроекономічне дерегулювання) є різним у різних сферах національної макроекономічної системи. Здійснений порівняльний аналіз кооперативної і некооперативної сфер національної економіки перехідного типу дає підстави вважати, що воно є вищим в некооперативній сфері економіки, ніж в кооперативній. Остання гірше реагує на дерегулювання, ніж перша. Тому дерегулювальна політика в кооперативному секторі економіки повинна бути обережнішою, ніж у некооперативному, вона буде супроводжуватись формуванням менш значних дерегулювальних ефектів. Власне кооперативна сфера національної економіки, оскільки вона є різною за ступенем її регульованості, також по-різному реагує на дерегулювання. В гіперрегульованих, помірно регульованих і квазірегульованих кооперативних системах національної економіки ефективне дерегулювання має, відповідно, надодиничне (наднормальне), одиничне (нормальне) і доодиничне (донормальне) значення. Це також потрібно враховувати при формуванні державної дерегулювальної політики стосовно кооперативного сектора економіки. Воно повинно бути диференційованим. Найбільший дерегулювальний ефект формується в умовах реалізації ефективності дерегулювання гіперрегульованих кооперативних систем.

У довготривалому ринковому періоді економічна ефективність дерегулювання трансформується із позитивної в нульову. Таке макроекономічне (довготривале) дерегулювання, яке має нульову економічну ефективність (не приводить до зростання загального рівня ефективності функціонування національної економіки, а стабілізує його на певному рівні) кваліфікується в роботі як афективне дерегулювання. Формування афективного дерегулювання зумовлюється фактом зрівноваження позитивних і негативних ефектів дерегулювання в певній точці довготривалого ринкового періоду. Цю точку ми позначаємо в роботі як точку довготривалої дерегулювальної рівноваги економічної системи.

Вимір економічної ефективності афективного макроекономічного дерегулювання може бути подвійним: номінальним і реальним. Якщо підходити з номінальних позицій до метрологічного відображення ефективності афективного дерегулювання, то воно є, звичайно, нульовим (у довготривалому ринковому періоді посилення дерегулювання не супроводжується підви-

щенням рівня економічної ефективності функціонування національної економіки). Однак реально афективне дерегулювання може супроводжуватись формуванням так званого дерегулювального ефекту (недоотриманого грошового доходу чи недоотриманої вигоди, яка нормується внаслідок "згортання" або "призупинення" дерегулювальних процесів і зниження загального рівня економічної ефективності функціонування національної економіки). Якщо довготривале макроекономічне дерегулювання продовжується за точкою зрівноваження її позитивних і негативних ефектів, то тоді дерегулювальні ефекти зникають, що протидіє зниженню економічної ефективності функціонування національної економіки. Таким чином, номінальне афективне дерегулювання є нульовим, а реальне – позитивним. У точці перетину кривих номінального і реального афективного дерегулювання макроекономічна система знаходиться у стані дерегулювальної рівноваги. Концепція довготривалої дерегулювальної рівноваги повинна враховуватися при формуванні дерегулювальної політики держави. Незважаючи на те, що в довготривалому ринковому періоді (за значних масштабів дерегулювання) ефективність дерегулювання є нульовою, його не потрібно згортати, адже тоді формується негативний дерегулювальний ефект у формі дерегулювального ефекту, що означає зниження рівня економічної ефективності функціонування національної економіки.

У гіпердовготривалому ринковому періоді дерегулювання негативно впливає на ефективність функціонування макроекономічних систем перехідного типу. Таке гіпердерегулювання ми кваліфікували як дефективне дерегулювання. В умовах здійснення дефективного дерегулювання формуються негативні дерегулювальні ефекти. Залежно від ступеня негативного впливу на економічну ефективність функціонування макроекономічних систем дефективне дерегулювання може бути потрійним: квазідефективним, власне дефективним і гіпердефективним. При квазідефективному дерегулюванні рівень економічної ефективності функціонування макроекономічних систем перехідного типу знижується дещо повільніше, ніж посилюється дерегулювання і розширюються її масштаби. В таких дерегулювальних умовах формується так званий субпропорційний негативний дерегулювальний ефект. За власне дефективного дерегулювання економічна ефективність функціонування перехідних макроекономічних систем знижується приблизно в тій же пропорції, у якій підвищується ступінь (масштаби) дерегулювання. В такій ситуації формується пропорційний негативний дерегулювальний ефект. І, нарешті, за гіпердефективного дерегулювання темпи зниження рівня економічної ефективності функціонування макроекономічних систем перехідного типу є вищими, ніж темпи зростання масштабів дерегулювання. Тут уже формується суперпропорційний негативний дерегулювальний ефект.

Факт формування дефективного дерегулювання за певних економічних умов (за гіперзначних масштабів дерегулювання і в гіпердовготривалому ринковому періоді) повинен враховуватись у процесі формування дерегулювальної політики держави в перехідних економіках. Помилковим є твердження, що дерегулювання супроводжується формуванням тільки позитивних

економічних ефектів. За вказаних умов воно може не тільки негативно, але й вкрай негативно впливати на національну економіку перехідного типу.

Література

1. **Чупик І.О.** Загальна формула економічної ефективності функціонування мікроекономічних систем та її типи// Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів: ІРД НАН України. – 1999, вип. 6. – С. 132-145.
2. **Долішній М.І., Копич І.М., Загорський В.С.** Становлення і розвиток систем економічного оцінювання в перехідних економіках: проблеми природи, типологізації і кліометричного аналізу// Економетричні методи і моделі в економіці: теорія і практика. Ч. 1. – Львів, 1998. – С. 8-20.
3. **Чупик І.О.** Економічна ефективність перехідних економічних систем (проблеми методології загального виміру): Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Львів: ЛДУ, 1999. – 20 с.
4. **Башнянин Г.І. Копич І.М.** Про елементарну і високу технологію виміру економічних параметрів// Становлення національної економіки України. – Львів: ЛДУ. – 1995, вип. 5. – С. 110-119.
5. **Третяк Г.С.** Державна регуляція економічних систем: поняття та основні типи// Соціально-економічні дослідження в перехідний період: Економічні проблеми розвитку виробництва та інноваційної діяльності. – Львів: ІРД НАН України. – 2000, вип. 19. – С. 414 -418.
6. **Башнянин Г.І., Копич І.М., Янків М.Д.** Формування економічних оцінок в перехідних економічних системах: проблеми природи, функціональних типів і метрологічного аналізу// Економетричні методи і моделі в економіці: теорія і практика. Ч. 3. – Львів, 1998. – С. 28-32.
7. **Третяк Г.С.** Про дерегулювальну еластичність економічних систем// Вісник Львівської КА. Серія економічна/ За матер. II-ї міжнар. економетричної конф. "Економетричні методи і моделі в економіці: теорія і практика". – Львів: Коопосвіта. – 2001, вип. 9. – С. 157-161.
8. **Політична економія:** структура і програма курсу для студентів економічних спеціальностей/ За ред. проф. Г.І. Башнянина. – К.: ІЗМН, 1998. – 78 с.
9. **Макроекономічна теорія:** структура і програма курсу для студентів економічних спеціальностей/ За ред. проф. Г.І. Башнянина. – К.: ІЗМН, 1998. – 57 с.
10. **Мікроекономічна теорія:** структура і програма курсу для студентів економічних спеціальностей/ За ред. проф. Г.І. Башнянина. – К.: ІЗМН, 1998. – 76 с.

УДК 339.13

*Здобувач О.М. Зелінська – Луцький державний
технічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЦІНОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРИРОДНИМИ МОНОПОЛІСТАМИ

Зміст цієї статті полягає в детальному аналізі цінової дискримінації та перехресного субсидування, що використовують у сфері природної монополії. Досліджено також їх вплив на діяльність підприємств та економіку загалом.

Competitor O.M. Zelinska – Lutsk State Technical University

The generosity of the using of costs discrimination natural monopolists

The content of the given article in the detailed analysis of the costs discrimination and the cross subsidization which is used in the natural monopoly sphere. Their influence into the plant work and the economics in general is also studied.

Вступ. Увага до проблем ціноутворення у сфері природної монополії обумовлена насамперед стійкою тенденцією до їх зростання. Попри це, високий рівень цін і тарифів на продукцію та послуги природних монополістів зумовлює зростання витрат на продукцію інших галузей. Внаслідок цього під-